

**Dissertatio inauguralis physico-moralis medica de temperamento
fundamento morum et morborum in gentibus ... / subjicit Thomas Kennedy.**

Contributors

Kennedy, Thomas, active 1705.
Hoffmann, Friedrich, 1660-1742.
Universität Halle-Wittenberg.

Publication/Creation

Halae : Typis Christoph. Andreas Zeitleri, [1705]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/x4e6rgsm>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

DISSERTATIO INAUGURALIS PHYSICO-MORALIS MEDICA
DE

**TEMPERAMENTO
FUNDAMENTO MORUM
ET MORBORUM IN GEN-
TIBUS,**

Quam
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DN.

FRIDERICO WILHELMO,

REGNI BORUSSICI, ELECTORATUS ET PROVIN-
CIARUM BRANDENB. HEREDE, & reliqua,

Ex Decreto Gratosissima Facult. Medicæ

IN ILLUSTRIS ACADEMIA FRIDERICIANA
PRÆSIDIO

DN. FRIDERICI HOFFMANNI,
Consiliarii & Archiatri Regii, Med. & Phil.
Nat. Prof. Publ. Ordin.

PRO GRADU DOCTORIS

Summisque in Arte Medica Honoribus & Immunitatibus
rite consequendis,

ad diem Jun. MDCCV. Horis ante & pomerid.
placidæ eruditorum disquisitioni subicit

THOMAS KENNEDY,

Scoto-Britannus.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

DISSERTATIO INAUGURALIS PHYSICO-
MORALIS MEDICA,

DE

TEMPERAMENTO, FUNDAMENTO, MORUM ET MORBORUM
IN GENTIBUS.

PRÆFATIO.

I ulla ex omni scientiarum genere pulcherrima est, & utilitate tam philosopho quam medico se commendat, ea certe dicenda est, quæ cognitionem sui, omniumque gentium tractat. Maxima sapientiæ pars aveneranda antiquitate constanter olim habita est cognitio sui ipsius, nec sine ratione. Quid enim eximius, quid pulcrius, quam oeconomiam sui corporis nosse, & ex hac futuras ægritudines, vel quid noceat, vel profit sanitati, exquisite scire? Excellentius vero est, est illo nexu, qui

est inter sanguinis motum & spiritualement animæ vim cognoscere sui ipsius, imo aliorum hominum propensiones, mores, affectus, ingenii vires, nec non virtutes & vitia. Verum enim vero quam nobilis & utilis hæc doctrina est, tam neglecta adhuc & ignorantia tenebris immerfa reperitur. Muneris esset eorum, qui moralium scientiam agitant, hæc solide sciteque scrutari, fundamento autem destituti, videlicet physico-medica doctrina de temperamentis nihil laude dignum hætenus præstiterunt. Medici itaq; & philosophici potissimum negotii erit, virtutes vitiaque, aut potius virtutum vitiorumque semina singulis innata nationibus accurate subtiliterque ex sanguinis circulo, coeli rigore & clementia solique natura & victus ratione pensitare. Suscepi itaque id laboris secundum D. Præsidis ductum mentemque, & in præsentis dissertatione breviter strictimque, solidi tamen, ut arbitror, exponam: fundamentum morum, morborum, & diversitatis animorum originaliter in sanguinis circulo, sive, ut veteres loqui amant, in temperamento contineri. Deum vero T. O. M. ad secundandum præsentem laborem ardentibus imploramus precibus.

* (5) *
T H E S I S I.

Diversissimos esse hominum mores, disidentes eorum ad virtutes & vitia propensiones, distinctas quoque ingenii vires, res extra omnem dubitationem posita est. Quis enim ignorat morum animorumque difformitatem in singulis tere hominibus? quem latet, singulas nationes & gentes virtutibus, vitiis, moribus, ingenioque distinctas esse? neque recens observatio est, secundum ætates cujusvis hominis animum indolemque, nec non propensionem ad virtutes & vitia demutari. Aëris clementia & victustenuis & laudabilis longe alios mores viresque ingenii ingenerat animo, quam crassa diæta cælumque rigidum. Stupenda & maximi momenti hæc res est, animi vim atque ἐνέργειαν sic variare, varietate disponi pro physicarum causarum differenti ratione, id quod inquirere jam noster labor erit.

T H. II.

Ut autem hæc omnia clarius intelligantur, placet ab ovo repetere quasi ea quæ ad negotium nostrum spectant. Agnoscimus nempe hominem esse creaturam mixtam i. e. constare substantia duplici distinctissima, quarum altera est omnis materiæ atque extensionis expers, rerum conscia, libere agens, judicans, impresionum capacissima; altera est corpus organicum, artificiosissime secundum leges mechanico staticas constructum ad varios motus edendos, qui vitales audiunt, durationem corpori ad corruptionem alias propenso præstantes. In intima & artissima hac unione principii spiritualis & organici corporis genuina hominis essentia versatur. Et quamvis distincta sit anima secundum operationes suas, quæ in cognitio-

ne, judicio agendique libertate consistunt a corporis essentia atque operationibus, quæ motu continentur, placuit tamen Divino conditori, ut corpus recipiat ab anima secundum ejus operationes multas impressiones, & rursus ipsa anima à motu corporis fluidarum maxime ejus partium. Manifestum documentum habemus operationis animæ in artuum motu, dum à certa cogitatione, idea & arbitrio hominis manus vel pedes certa mensura & proportionem determinata motus suos edunt. Testantur quoque animæ perversæ erroneæque cogitationes, vel animi passiones nec non impressiones phantasiæ, quanta turbatio motuum vitalium in corpore, imo, structuræ partium solidarum immutatio succedat. Ex adverso certum est, motus sanguinis & humorum, qui a causis mere necessariis, physicis, corporeis externis, aëre, æthere, alimentis dependent, varias & mirificas impressiones in anima efficere, ejusque operationes varie disponere atq; determinare, quod ipsum jam in præsentis tractatione fusius explicare instituti nostri erit. Quomodo vero hæc operatio fiat spiritualis principii in corpus, & qua ratione idealis & immaterialis actus, sicuti est cogitatio, & judicium, motus partium solidarum & fluidarum certa mensura & gradu disponere, & rursus, quomodo hi ipsi animam in suis operationibus modificare atque determinare possint, res ultra limites intellectus & captus humani posita est, interim tamen verissima.

TH. III.

Admittimus vero in anima duplicem viam, qua datur ingressus eam disponendi, perficiendi & cultiorem reddendi. Prima est per impressiones immateriales quæ fiunt institutione, consuetudine, educatione, unde harum rerum maxima vis est rectam rationem moresque optimos

mos efformandi in homine. Altera via est per ipsum corpus nostrum ejusque fluidas in motu existentes partes, quæ quid valeant in immutandis hominum moribus & animis, ulterius excutiemus.

TH. IV.

Elegans locus, qui meretur trutinari circa hanc rem extat apud *Hippoc. l. 1. de Diet. §. 21.* *Anima, inquit, eadem est in omnibus hominibus, corpus tamen unius cujusvis differt, anima semper sibi similis est, & in majore & minore non alteratur, neque per naturam neque per necessitatem, corpus autem nunquam idem in ullo aliquo est, neque secundum naturam neque ex necessitate, propterea quod passim secernatur in omnia, partim misceatur ad omnia.* Vult nempe sapientissimus senex, unam eandemque esse essentiam animæ in omnibus hominibus, & eam in se nulli corruptioni vel alterationi materiali esse obnoxiam, cui corpus ex variis elementis compositum patet. Quod itaque anima in uno homine sapientior sit, quam in altero, id ejus essentiæ, quæ eadem natura in omnibus est, non tribuendum, sed vel institutioni sive rationi alterius, vel ipsi corpori, in quo habitat, est adscribendum. Optime enim Hippocrates: *Magni refert, quali in corpore animi locati sunt, multa enim in corpore existunt, quæ acuunt mentem, multa quæ obtundunt.*

Th. V.

Diversam naturam corporis diversos mores progignere, antiquissima medicorum & philosophorum est sententia. Mores sequi temperamentum corporis *Galenus* peculiari libello tractavit. Quid vero intellexerint per temperamentum, quod etiam naturam & complexionem vocarunt, paulo accuratius explicandum est. Tenendum vero

vero ante omnia est, aliud esse temperamentum mixti, aliud vivi corporis, illud omnibus etiam inorganicis & inanimatis competit, hoc tantum de vivis prædicatur organica structura & anima præditis. Etenim temperamentum mixti respicit tantum commixtionem elementorum sive partium corpus constituentium. Elementa videlicet veteres quatuor statuebant, quæ & nos admittimus, modo pro igne fluidum æthereum activissimum ponatur, nec primariæ concretiones horum, sal nempe & sulphur, quæ Chemicorum principia audiunt, melioris explicationis ergo excludantur. Prout itaque corpora ex hisce varie mixta sunt, dicuntur temperata vel intemperata calidum vel frigidum effectum producentia. Aliter vero res se habet cum temperamento vivi corporis, ubi non tam ad materiam sive elementorum commixtionem respiciendum est, sed potius ad ipsum motum tam progressivum quam intestinum, partiumque solidarum impulsus, qui dicti motus vitam absolvunt: nam sine hisce vita subsistere nequit, hisque destructis cessat. Quandocunque itaque veteres naturæ & temperamenti mentionem injiciunt, ipsisque certos assignant effectus, interpretandum hoc est de circulo sanguinis & humorum per varios minutissimosque corporis nostri tubulos. Hic enim præcipuus & vitalis ille motus est, ex quo ceu fonte omnes qui fiunt in corpore effectus, explicari debent. In eo omnis natura & mechanismus corporis individui consistit.

TH. VI.

Tradito sic conceptu de temperamento hominis, intelligi jam facile poterit ille canon philosophico-medicus maximi momenti: quale temperamentum i. e. qualis circulus sanguinis & fluidorum in individuo, tales animi mores,

mores, inclinationes & ingenii vires. Sanguinem afficere animum & animam nostram jamdudum Hippocrates sapientissimus edixit, qui *lib. de flat. §. 20.* inquit: *Opinor omnia, quæ in corpore sunt, nihil magis ad prudentiam conferre quam sanguinem, qui ergo cum in constanti habitu persistit, consistit & prudentia, sanguine vero permutato, concidit etiam prudentia, videmus id in temulentis per ebrietatem, ubi aucto repente sanguine percellitur animus & in animo prudentia, fiunt præsentium malorum obliviosi, & futurorum bonorum spe beantur, & scribit porro: possem plura congerere, in quibus sanguinis permutationes animi quoque prudentiam permutant.* Et in *lib. I. de diæt.* totus fere in eo est, ut demonstret ex temperatura vel intemperatura corpori animi sapientiam & desipientiam procedere, dum *§. 29.* prodidit: *quando in corpore elementa temperamentum acceperunt, sapientissimi fiunt homines.* Et notabile est, quod prodidit Democritus in quadam ad Hippocratem epistola: *Augescit, inquit, intelligentia præsentis sanguine, cujus providentiam habere, honestum est eos qui recte sentiunt. At ubi corporis habitus ægrotat nec mens ipsa alacritatem habet ad virtutis meditationem: morbus enim præsens animum vehementer obscurat, & intelligentiam in consensum trahit.* Quid etiam manifestius est, quam in febribus vel a nimia vini spirituosæ copia rationem humanam turbari & prudentiam ad tempus perire, multasque aberrationes in intellectu fieri?

TH. VII.

Ut autem res clarius pateat, sciendum est, animam maxime instituire operationes suas secundum impressiones, quas accipit a circulo sanguinis, adeo ut convenientia quædam inter motus sanguinis & animæ observetur.

In cholericis, qui sanguinem calidum & tenuem in venis fovet, dum is celeriter per cerebri membranas circulatur, disponit ejus animum ad omnes celeres præcipites impetuofasque actiones e. g. ad iram, audaciam, impatientiam, temeritatem, rixas vehementiam in amore & odio, præcipitantiam in dictis & factis, seditionem & quæ sunt hujus generis alia. Quandoquocumque vero in sic dictis melancholicis sanguis crassior & spissior per cerebri membranarum vasa impeditius & difficilius tardiusque procedit, in animo exfurgunt ideæ, quæ cum tali specie motus similitudinem quandam fovent, unde ipsi trepidi timidi tristes sunt tardi in expediendis negotiis, & sententia dicenda perpetuo difficultates faciunt, anxii, suspiciosi diffidentes, & facile desperant de rerum successu, valde dispositi ad terrorem, meticulositatem, utpote dicti huius affectus omnes convenientiam amant cum tardo & languido sanguinis motu. Aliter se res habet in iis corporibus, ubi fluores bene temperati fluidique blande & sine ulla molestia vel obstaculo fibras vel vasa pertranseunt, cerebrique mæandros percurrunt, talis sanguinis motus reddithomines securos, nimia cura, angore vacuos, adeo ut etiam ad negligentiam, incuriam, inconsideratas actiones propendeant, præterea læti hilares sunt, prompti alacres. Sanguis vero nimia ferofitate abundans & segniter circumvolutus pigros, somnolentos, otiosos, inertes, timidus etiam & torpidos homines gignit.

THE VIII.

Vitiorum γένεσις ex temperamento etiam derivare atque deducere expeditissimum est. Observamus superbiam, arrogantiam, jactantiam, ambitionem quam maxime familiares esse cholericis, ubi cum fervore & celeritate

rate trajectitur sanguis per caput, utpote dicti hi affectus similiter fiunt cum quadam intensione & aucta vi animi, quibus vero placide & tranquille & cum quodam delectationis sensu sanguis transfluit fibras, sensoriaque corporis, hi mirifice amant omne quicquid sensibus gratum acceptumque est, ideoque voluptates, delicias in victu & amictu sectantur, venere delectantur, comedias, ludos, musicam, dulces & gratos cibos & vinum optimum æstimant. Ubiunque vero fluidorum per fibras & vasa cursus difficilis, tardus & cum quadam molestia fit, ibi tenax retinendi libido, quæ avaritiæ nomine venit, turpiter regnare solet. Perspicua jam ex dictis erit ratio, cur avaritia senectutis, voluptas juventutis, ambitio virilis ætatis perquam familiare vitium sit. Neminem enim medicorum latet, in senibus viscidum & crassum esse sanguinem, tardumque ejus progressum, in juvenibus contra fluxilem & facilem ejus circuitum in viris impetuosum & celerem esse.

TH. IX.

Diductis sic vitiorum cardinalibus tribus fontibus ex temperamenti varietate, dispiciendum jam est an ingenii vires similiter ex eodem fundamento depromi possint? Et certe res in aprico est. Conspicimus nempe, aptissimos ad studia, ad res celerrime comprehendendas invenendas & proferendas adeoque excellentissimi ingenii esse eos, qui sanguinem subtilem spirituosam & talem qui satis prompte & vegete circulatur, in corpore gerunt, utpote ii rerum ideas, quæ fundamentum scientiarum sunt, facillime capiunt, rursus inveniunt, easque combinare sciunt. Tali vero ingenio carent, sed judicio pollent melancholici, quibus sanguinis motus per cerebrum tardior.

Hi enim pauciores sed fixiores habent ideas, majori cura, patientia & industria eas invicem comparant & conferunt, in quo vera judicii ratio continetur. Non inepte inde a veteribus dictum: melancholicos esse sapientissimos. Memoria vero abundant, parciore tamen judicio fruuntur ii, quos sanguineos vel phlegmaticos dicimus. Gaudet enim memoria sive retentio idearum temperato cerebro, i. e. temperato dulci roscido succo imbuto, unde judicium quod in sicco habitat, non tanto in gradu in ipsis observatur. Clarissimum jam erit ex dictis cur melancholici magis dispositi sint ad eas disciplinas quæ judicio, patientia & assiduitate egent v. gr. ad mathematicas scientias, philosophiæ naturalis & medicinæ, theologiæ profundioris & mysticæ studium, ad consilia danda in bello & pace, jus administrandum. Patet porro ex dictis cur cholericus ad exercitia corporis facienda ad disciplinas militares addiscendas, ad disputandum, refutandum, dubitationes proferendas, reformandas doctrinas, libros conficiendos sint aptissimi. Sanguinei ob memoriæ felicitatem varii generis linguas celerrime addiscunt & ad genealogiæ, historiæ, geographiæ studium, recitationem concionis, orationis valde sunt idonei.

T H. X.

Non exiguus hujus doctrinæ usus quoque est ipsa in politica sive republica administranda. Prudenter enim ille princeps facit qui videlicet cameralibus negotiis & collegiis, quæ consulendi, deliberandi, judicandi potestate instructa sunt, præficit melancholicum; ad obeundas vero legationes, ad ducis militum munus, ad professoris officium, ad oratorem longe magis quadrabit cholericus. Ad aulicam vero, politicam vitam, ad concionatorem,

histo-

historiarum doctorem aptissimi erunt sanguinei. Phlegmatici sanguinem serosum agilitate destitutum possident, hinc ad studia & ingenii virtutes atq; bonas artes plane sunt inepti, unde tales homines ad militiam, ad servitia, ad operarias rudes artes sunt adhibendi.

TH. XI.

Placet jam ulterius vitia & mores pravos & bonos ex dictis temperamentis recensere. Observamus nempe melancholicos taciturnos, secretorum retentores, pertinaces tamen & suspiciosos, moribus graves, vitam sedentariam amantes, socialitatem fugientes, invidos, sorditiam amantes, delicias respicientes. Cholericus ad alios fallendos, circumveniendos valde apti, ingeniosi, non facile ferunt superiorem, ad seditionem, certamina, inimicitias prompti sunt, facile irascuntur, vindictæ cupidi, quem amant vehementer amant, quem odio habent, vehementi hunc prosequuntur. Sanguinei contra ad luxum, voluptates, ad magnificentiam, pecunias consumendas valde prompti, injuriarum obliviosi, benigni, mites, affabiles, suaves, in conversatione inconstantes, leves, petulantes, novarum rerum cupidi, arcanorum propalatores, potatores, lufiores, veneri addicti, non suspiciosi, facile fidunt. Phlegmatici subdoli, timidi, sordidi, crudeles, suspiciosi, honorum non amantes, humilis & abjecti animi.

TH. XII.

Perspeximus hætenus mores & vitia, quatenus proveniunt ex sanguinis motu celeriore, tardiore, moderato & imbecilliore. Verum enim vero cum in mechanicis non modo ad virtutem moventis ipsiusque modus gradum respiciendum sit, sed & ad mobile & ad mobilis materie magnitudinem, hinc etiam non inconsultum erit,

effectus circuli sanguinis, qui ab ejus copia vel ejus parvitate fit, in animo modificando describere. Nam uti longe alia est ratio aliusq; effectus istius motus, ubi mobilis major moles & copia est, quam ubi minor ejus quantitas: ita etiam in corpore redundat alia virtus in animum ex motu sanguinis copiosi, alia ex motu pauci, ideoque observamus, si cholericus sanguine abundat, omnes ejus animi actiones vehementiores impetuosiores esse, quare majus robur, vigor, animositas, virtus, generositas, soliditas animo increscit, quæ omnia remittunt, si exilior sit sanguinis in venis copia. In melancholicis copiosus & crassior sanguis hærens in cerebri anfractuosis tubulis, majorem fixitatem idearum, speculationem de rebus profundiore[m] majoremque constantiam imo pertinaciam producet, ac si parcior ejus quantitas, tunc meticulositas timor, locum habet. Passiones quoq; longe magis in sanguineis crescunt, sub copia sanguinis quam sub ejus defectu, utpote hic facit timidos, minus fortes, fluctuantes, inconstantes.

TH. XIII.

Ulterius edocet experientia, sub mutatione ætatis, quæ mirifice alterat fibras corporis, quæ motus instrumentum sunt, varias mutationes non modo in corporibus, sed etiam ratione morum, inclinationum, virtutum, vitiorumq; contingere. Prima ætas ordinario multas actiones communes habet cum phlegmaticis & sanguineis. Pueri enim & adolescentes voluptatibus gaudent, cura sunt vacui, otio & somno indulgent, sunt incurii, inconsiderati, dulcibus delectantur, memoria gaudent. Ratio in procinctu est; partium quippe solidarum fibræ motrices, quæ fluida impellunt, laxiores & humidiores sunt, sanguis & serum roscidi, dulces, temperati & fluxiles sunt. In juveni

nili & virili ætate crescit spirituum copia, humorum adest a-
credo, fibræ musculorum strictiores, sicciores, sensibiliores-
que evadunt, unde majori robore pollent fluida impel-
lendi. Qua de causa ambitio, animositas, ingenii vigor
ad agendum promptitudo, audacia, superbia hac in ætate
regnare solent. Senes vero ob fibrarum duritiem & im-
mobilitatum spirituum & virium decrementum, humorum
crassitiem, circuitum possident tardiolem, unde hi timidi,
pertinaces, avari, vitam sedentariam diligunt, volupta-
tem spernunt, iudicii robore abundant, somno carent.

TH. XIV.

At vero non tantum ætates, quæ magnam differen-
tiam corpori inferunt, mutant hominum mores,
verum etiam ipse aer, ipse victus diversus plane alios in-
generat animo mores & disidentes propensiones, unde
curiosa est observatio, ratione plagarum & climatum
mundi non modo corpora, sed & penitus mores ac ani-
mos gentium mirifice inter se differre. Ad comproban-
dam hanc assertionem in medium placet adducere autori-
tates clarissimorum virorum. *Veget. l. 1. c. 2. prodidit: pla-
gam cæli non tantum ad robur corporum sed animorum quoque
plurimum valere. Cui non absimile Baldi Jcti dictum:
Ingenia hominum fieri deteriora vel meliora ex aeris dispositi-
one. Eo spectat Curt. l. 8. Ingenia hominum ubique locorum
situs format. & Polyb. l. 4. Ita natura comparatum est, ut cæ-
lo habitationis consimiles evadamus. Ex Aristot. Problem. 4.
S. 14. Optima temperies aeris non corpori solum, verum et-
iam hominis intelligentiæ prodest, decessus autem omnes ut cor-
poris ita etiam mentis temperamentum pervertunt. Seneca
in consol. ad Helv. l. 1. c. 6. Ingenia hominum ad similitudi-
nem cæli sunt formata.*

TH. XV.

Aerem vero, qui sub climatibus & plagis variat, tanta gaudere potentia ingenia corporaque immutandi, rationi admodum conveniens est. Aer enim sapienter scribente *Hipp. lib. de flat. §. IV. Maximus est in omnibus, quæ corpori accidunt, & autor & dominus*, utpote spiritus ille est, quo vivimus & qui, ut *Hippoc. ait, sensum & motum præstat membris & prudentiam cordi administrat, vid. lib. de morbo sacro §. 8.* Nam principium illud, quod movet artus & musculos corporis, materiale non aliud quam fluidum illud aereo-æthereum elasticum magnæ potentiæ est quo nullum animal carere potest. Qualis itaque solet esse aer, tales & spiritus corporis, tales & partium solidarum & consequenter fluidarum motus. Aer purus, serenus, liquidus, temperatus temperatum sanguinis efficit motum & temperaturam corpori conciliat. Aer nimis frigidus & constrictus condensat humores, duriores efficit solidas partes, adeoque robusta corpora gignit. Nimis subtilis rarefactus & calidus, nimium dissipat humidum, exsiccat fibras, & corpora imbecilliora ficcioraque reddit. Cælum turbidum, aer crassus, humorum redundantiam impuritatem & motuum languorem causatur.

TH. XVI.

Ut autem hæc illustriora evadant, & melius stabiliatur nostra sententia, experientiam optimam veritatis parentem consulere placet. Et primum illos populos considerabimus, qui in plagis sibi oppositis, natura distinctissimis, habitant. Notum est ex physicis geographicis, cælum septentrionaliū regionum esse frigidissimum, aerem valde rigidum & condensatum, in plaga vero meridionali & juxta æquatorem aerem esse calidissimum valde subtilem,

lem, rarefactum. Jam videbimus quomodo differant corpora & ingenia in diversis hisce plagis viventia. Audiamus autem *Vitruvium*, qui in hac re declaranda in primis egregius fuit, hic *lib. 6. c. 1.* scribit: *sub septentrionibus nutriuntur gentes immanes corporibus, candidis coloribus, directo capillo & rufo, oculis caesis sanguine multo, quoniam ab humoris plenitudine caeliq; refrigerationibus sunt conformati. Qui autem sunt proximi ad axem meridianam (hyperbolice Zonam torridam vocant) subjectiq; solis cursui brevioribus corporibus colore fusco crispo capillo oculis nigris cruribus invalidis sanguine exiguo solis impetu perficiuntur.* Hæc de corporis dispositione & habitu. De animo idem adjicit, *In meridianis regionibus propter sanguinis exiguitatem timidiores nasci, tolerantiores vero ardoris febrium, quod illa corpora cum fervore sint nutrita.* Et interjectis nonnullis: *propter tenuitatem caeli meridiana nationes ex acuto fervore mente expeditius celeriusq; moventur ad consiliorum cogitationes, septentrionales vero nationes infusa crassitudine caeli propter obstantiam aeris humore refrigerata stupentes habent mentes.*

TH. XVII.

Recensemus vero inter septentrionales in primis Suecos, Norwegos, Danos, Lithuanos, Livonos, Moscovitas, Anglos, Scotos. De hisce populis observamus, quod habeant corpora proceras, obesa, robusta, coloris candidi, ossa magna, aër quippe frigidus constrictus externe corpora ambiens, impedit exhalationem humidi & calidi, in quo vita & nutritio consistit. Præterea strictiores efficiendo poros solida & dura membra reddit, compingendo invicem partes, unde robur & durities fibræ accedit, pinguedo non dissipatur, sanguis colligitur, & succulenta fiunt corpora candidi coloris, qui frigiditatis signum est; nam nimius calor adurendo candorem extinguit.

Propter ingens corporum robur sanguinis copiam & vires unitas, fortes & animosi sunt hi populi, metus enim fit ex minori sanguinis copia & spirituum. Egregia sunt, quæ circa hanc rem annotat *Aristot. l. 2. de part. c. IV.* ita scribens: *Quorum animalium sanguis fibris multis & crassis refertus illa animosa & furibunda sunt; solida vero omnia, quando calefacta sunt, vehementissime calefaciunt, ex quo fit, ut tauri & apri animosi iracundi furibundique sint, sanguis enim eorum fibris refertus est.* Robur corporis sanguinis viriumq; copia animo etiam infundunt robur, fervorem & animositatem, unde non meliores milites dantur populis, qui habitant septentrionem. Elegans locus est, quem *Bodinus* habet in *method. hist.* ita scribens: *Imperia versus austrum propagata semper fuerunt, vix ab austro versus septentrionem. Sic Assyrii Chaldæos, Medi Assyrios, Græci Persas, Parthi Græcos, Romani Pænos, Gothi Romanos, Turcæ Arabes, Tartari Turcas frugerunt. At Romani ultra danubium progredi noluerunt. Galli ab Anglis sæpe victi, Angli ab Scotis. Omitto Gothorum, Scytharum, Hunnorum incursiones & infinitis ea res probari potest exemplis. Atq; illud est, quod Propheta toties ab aquilone bella minentur, quod intelligendum est de iis, qui a gradu 45 usq; ad 75 habitant. Cæteri qui ultra habitant, nimio frigore peruruntur.* Addimus & hoc, quod horum populorum corpora aspera & dura ad injurias aeris & tempestates non facile alterentur & hinc labores vigilias sustinere diutius possint. Sunt etiam ingenia eorum immansueta. Præclare *Seneca de ira lib. 2. c. 16.* *In frigora septentrionemq; vergentibus immansueta sunt ingenia suoq;, ut Poeta invuit, simillima cælo.*

T. H. XIX.

Præterea septentrionales gentes præ australibus & qui præcalidas regiones incolunt hoc habent peculiare, quod

quod sint fœcundiores, longæviores quoque. Notum est ex historicorum veterum monumentis, à septentrione versus austrum colonias ubique factas & populos inde disseminatos. Fœcunditas ex sanguinis laudabilis copia oritur, qui si præsens est, & succum roscidum seminalem abundantem suppeditat, & in matribus nutritium optimum succum subministrat, longævitas vero ex fibrarum robore, spirituum ac virium copia pendet. Observatione dignissimum, quod *Bodinus l. 3. Theatrinaturæ*, scribit: *in regionibus australibus mulieres quadruplo numero superare viros, in regionibus aquilonaribus virorum numerum aut superare feminas aut illas æquare.* Ratio est, quia mares a robustioribus fœminæ ab imbecillioribus procreantur. Sic *Hercules* fertilissimus mares suscepit 72, unam tantum fœminam. *Achab* Rex Samariæ 72. quoque liberos virilis sexus. *Gideon* Hebræorum Princeps filios 71, nullam omnino feminam procreavit.

TH. XX.

Notandum est, quod in septentrione nati & educati non ita sint malitiosi, quam australes & calidarum regionum incolæ. Certe malitia in proceritate corporis minus moratur. Non male olim Cæsar Antonium & Dolabellam obesiores minime ferebatur, Brutum vero & Cassium, à quibus occisus fuit, formidabat. Quo fit, ut pene ab omni memoria Scythæ, Germani, Scoti, Helvetii ad custodiam Principum fuerint adhibiti. Rationem si quærimus, hæc dari poterit: Malitia perficitur multis subtilissimis inventionibus & artibus, ad quas texendas opus est ingenio, ingenium vero poscit spiritus subtilissimos, quibus ob clementiam & rigiditatem aeris nationes hæ defituuntur, quicquid enim corporibus hic accedit, menti decedit. Nam paulo stupidiores & non valde ingeniosi

sunt populi hi omnium consensu & experientia teste præ australibus ob spirituum & sanguinis crassitiem atq; humores adustos. Eleganter enim *Aristot. l. 2. de part. anim. c. 2.* dicit, *Sanguinem crassiores & calidiores concurrere ad efficiendum robur, sed non ad intelligentiam, tenuem vero obtinere vim plenioris sentiendi & intelligendi.*

TH. XXI.

Percurramus jam etiam australium mores, qui sicuti regiones, plane sunt contrarii. Nam statum & firmum manet hoc, cæli positionem corporibus habitum & ingenium indolemque dare. Per australes vero intelligimus Afros, Barbaros, Arabes, Persas, Ægypti populos, & qui sub elevatione trigesimali quinti gradus usque ad æquatorem habitant. Hæ gentes quoniam fruuntur cælo tenui & subtilissimo calidissimoque aere, sanguinem valde acrem sulphureum, adustum habent, ubi nimius ardor humidum roscidum ex corpore dissipat, & spirituosas partes, quæ stabilimentum virium sunt, consumit. Eam ob causam corpora minus carnosæ & obesa sunt, sed parva, sicca, macilenta, debilia, coloris fusci oculis nigris, crispo, duro & nigro capillo, ossa habent exiliora, tenuiora, quare ob imbecillitatem corporum minus ad militiam apti & laboribus, injuriisque aeris sustinendis idonei, bellicosi & animosi non sunt, sed timidi ob paucitatem sanguinis & fibrarum, quibus vis est motrix, teneritudinem. *Lipsius in not. Senec.* scribit, *Hispanos, Gallos, Afros, Syriæq; populos, molles bello, antequam legio visatur, cedunt opportuni ad iracundiã & agedum illis corporibus & animis delicias, luxum, opus ignorantibus, da disciplinam, necesse erit nobis Romanos repetere.*

TH. XXII.

Ulterius australes populi minus sunt fœcundi, quia calor excessivus dissipat rorem dulcem, quæ feminis materiam

riam constituit, & infantis nutritioni inservit. Eam ob causam videmus, foeminas Indiae, Africae, Aegypti non ultra duos vel tres parere liberos, quod etiam in australiore Hispaniae parte accidit, salaces vero sunt hi populi omnes unde mares etiam in Hispania 16. etiam anno, & 14. foeminae conjugium ineunt, & vaga libidine mire agitantur, quae salacitas fit ob acrimoniam lymphae stimulantem, humores quippe ob aestum praenimum acres & falsi fiunt; nec inepte salacitas a sale derivatur. Olim sacerdotes Aegyptii castissimi omni sale abstinebant & insulso pane utebantur. Venus etiam dicitur cum spuma nata.

TH. XXIII.

Deinceps australes populi his moribus praediti. Sunt ad rem attentii, timidi, crudeles, tristes, solitarii, molliciarum studiosi, stupidi: sanguis nempe nimio calore adustus crassus fit & iners, & spiritibus dissipatis motus fit tardior & imbecillior humorum, unde fluit dictorum vitiorum origo. Sunt vero infidi, astuti, malitiosi inconstantes ob spirituum nimiam tenuitatem & mobilitatem. *Liv. l. 3. dec. l. 5.* dicit: Afram gentem ad omnem auram spe mobili & infida mente existere. Et *Virg. l. 1. Aeneid.* Tyrii, qui Afri sunt, bilingues i. e. fallaces vocantur, ut explicat *Serv.* ad vers. illum:

Quippe domum timet ambiguum Tyriosque bilingues.

Graeci dicuntur ingenio & facundia praestantes, assentatores, leves, infideles, Cappadoces, Cilices, Cretenses suo-
 pte ingenio fraudulentii & mendaces, in quorum notam Græcum illud est *τρία κάππα κάκιστα*, ac de Cretensibus omni exceptione majorem habemus testem D. Paulum in ep. ad Tit. c. 1. Dixit quidam ex iis proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiae, ventres pigri, quod ex Epimenide sumtum est.

Mediarum regionum incolæ & qui sub Zona temperata vivunt, maxime ii, qui sub elevatione poli gradus quinquagesimi tertii usque ad 42. degunt, & in Europa in primis Angli, Germani, Galli, Hispani, Itali, Græci, Hungari, Turcæ Europæi meliori ingenio fruuntur, & sapientiores reliquis nationibus sunt; temperatura enim caloris & frigoris optimum habitum corporis & sanguinis efficit, & temperatus sanguis sapientiam etiam ipso *Hippocratis* effato conciliat. Quare observamus, studia & artes subtilissimasque disciplinas non alibi excelsus floruisse, quam dicto in climate. Itali pictura, architectura, musica præstantissimi, Hispani profundæ speculationis sunt in moralibus & philosophicis, Angli in Theologia morali, Metaphysica & inventione artium mechanicarum, Galli præstantissimi oratores sunt, Politici, Anatomici & Chirurghi, Germani optimi, Chymici, Medici, Jcti, mechanici, plurimas quippe inventiones ipsis debemus: suffecerit meminisse pulveris pyrii, typographiæ, tuborum optidorum, præstantissimorum experimentorum physicorum, chymicorum, e. g. posphori, vitri rubini, artis metallurgicæ & fuloriæ, tormendorum bellicorum, medicamentorum optimorum. In Græcia olim sapientiam habitasse notum est. Quapropter hæ regiones ob ritus humaniores, fecunditatem ingenii semper protulerunt legislatores sapientissimos, æquissimos judices, Philosophos subtilissimos, principes mathematicos, disertissimos oratores, præstantissimos Poëtas

TH. XXV.

Temperatæ quoque regiones ob cœli clementiam & aeris temperaturam disponunt egregie ad virtutes, quas mediocritas & temperies ex communis Philosophorum
 senten-

sententia' semper commendat. Quapropter Germani, Galli, Itali, Cumanimites, affabiles, boni & honesti misericordes & minus aliis crudeles sunt. De Asia scribit *Liv. l. 23. c. 34.* Asia mitissimo cœlo, igitur & clementibus accolæ sunt ingeniis. Et *Thevenot. l. 1. p. 84. itin.* Turcas non crudeles homines sed mites, non avaros, sed principi fideles, temperatos æstimat. Italos inprimis Genuenses & Lucenses esse indolis ingenuæ modestos, humanos affabiles mites ingenio, subtiles, Germanos misericordia & humanitate, candore, ingenio quoq; omnes fere nationes superare quis ignorat?

TH. XXVI.

Tandem etiam discrimen observatur inter populos, qui ad orientem & occidentem habitant. In oriente aer subtilior ficcior serenior, in occidente humidior, unde orientalium corpora ficciora macilentiora sensibilia; pinguiora & crassiora occidentalium. Nam aer siccus & calidus acutiores reddit mentes, refrigeratus tardiores. Chineses ingenio acuto multis gentibus præferendos esse, illorum inventiones in opificiis mechanicis, abunde testantur, ob ingenium subtile magnos lufores & mercatores esse notum est. Circa occidentales & omnes eos, qui insulas occidentales vel loca maritima colunt notandum, quod crassiora corpora gerant, & ad rem nauticam, & naumachiam aptissimi sint, testantibus id Suecis, Norwegis, Scotis, Anglis, Batavis, Portugallis, Gallis, inter hos vero omnes excellunt Batavi. Ratio nobis hæc videtur, quod cœlum humidius impressionem etiam animo faciat ad amorem maris & aquarum, ut lubentius fere ibi quam in terris habitent, unde nautica arte excellunt omnes. Ingeniose *Flor. l. 2. c. IV.* ait, *Alpina corpora humenti cœlo educata habent quiddam simile cum nivibus suis.* Videmus

demus nempe populos versus orientem & meridiem plane in idoneos esse navigationibus, unde mari bellum gerere & classē navium instruere nesciunt. Robustiora occidentalium sunt corpora, nutritio enim amat humidum & animalia quoq; equi boves vaccæ sunt longe grandiora & obesiora, maximamq; copiam lactis fundunt, testantibus id butyro, caseis Hollandicis, Suecicis, Anglicis, Frisiis, Cimbricis. Humorū vero in corpore abundantia ut obtundit mentis vires, ita hi populi stupidiores sunt iis, qui versus austrum & orientem habitant, quod etiam valet de animalibus. Constat enim equos Hispanorum, Turcarum, Arabum, Persarum breviores quidem & macilentiores sed longe celerioris activitatis esse Danicis, Frisiis, Cimbricis. Neq; climata tantum homines sed ipsa quoq; animantia efficiunt eorumque actiones disponunt.

TH. XXVII.

Maximam esse potentiam cœli & aeris in corpus, sanguinem ejusq; motum adeoq; in mentes hominum, demonstratum hætenus. Verum quum non modo aer sanguinis habitum & circulum disponat, sed & ipse victus; hinc nullum dubium quin & hic ipse in mentem, ut in corpus agat, nec levem mutationem ibi efficiat. Multum enim confert ad motum progressivum circularem qualis indoles & conditio fluidarum & mobilium partium, sit, quæ materiam & nutrimentum à victu accipiunt. Victus enim durus ex induratis & salitis carnibus & piscibus, fabis, pisce, pane grossiore non alium nisi crassum densum viscidum sanguinem corpori ingenerat, unde ossa solidiora crassiora, fibræ duriores fiunt, sed mens stupidior. Potest hinc dari ratio quare non modo ob aeris rigiditatem sed & victum duriorē septentrionales validiora corpora gerant, & hinc bellicosiores sint ipsis australibus.

TH XXVIII.

Eam ob causam in Germania magna datur differentia hominum respectu corporum & animorum. Conspicimus nempe Pomeranos, Mecklenburgicos, Westphalicos, Brunswicenses, Marchicos, Hassos, Juliacenses optimos esse Germaniæ milites, adeo ut a ducibus præ omnibus aliis æstimentur. Ratio in procinctu est: fruuntur victu duriore, qui corpus firmum & robustum reddit & laboribus aerisque injuriis aptum; nec luxui assueti sunt, sed frugaliores, inde bello optime inserviunt. Addimus & hoc, quod sanguis ex hoc victu promanans copiosus & crassus fortes constantes horum hominum animos efficiat. Ineptiores bello observantur Misnici, Suevi, Austriaci, Thuringi, Silesii, quia sunt mollioribus tenerioribusq; cibis assueti, otioq; & somno dediti, qualis victus effeminatum animum teneriusque corpus reddit: ex adverso vero animadvertimus, hos omnes acutioris & subtilioris ingenii esse præ Pomeranis, Westphalis, Cimbris reliquisque.

TH. XXIX.

Ad sanguinis laudabilis copiam confert multum carniæ recentium & jusculorum inde extractorum esus, qua de causa Galli, qui carnes amant, sanguine abundantissimi sunt, unde V. S. optime tolerare possunt. Sanguis hinc factus copiosus & fluxilis ingenium promptum facile alacre variegatum curis vacuum ad studia & artes aptum, mentem vero inconstantiorum fluxiliorem inque nonnullis leviorum reddit. Hispani, Portugalli & Australes ob æstum majorem adustiorum & calidum, cibosq; boni succi, fovent sanguinem calidiorum, unde fastuosi, jactabundi, graves sunt; quoniam vero ob nimiam salacitatem & venæ præmaturam otiumque imbecilla corpora reddunt, ad labores opificia, agriculturam & fœcunditatẽ inepti sunt.

Itali ob deliciosum, dulcem & aromaticum victum tenuemq; aerem molles sunt corpore, valde libidinosi, ingenio tamen acutissimi, bello inepti. Alpinarum regionum accolæ Helveti Tyrolenses, Pedemontani & qui Carniolâ Carinthiâ Styriamq; accolunt ob aerem frigidiorē simplicem victū lacteam diætā & frugalitatem corpora robusta procerā, candidi coloris gerunt; hinc ad militiam & servitiā quam ad studia aptiores sunt, & sanitatem vitamque diutius servant præ aliis, quoniam diuturna vita & optima valetudo frugalitatis, sobrietatis, temperiei, simplicis victus, quieti animi, nec non exercitationis corporis soboles esse solet. Angli & Scoti non adeo temperato benignoq; cœlo fruuntur, ob frequentem tamen carniū nec non vini generosi usum corporibus ingenio & morib; discrepant plane ab aliis septentrionalibus gentibus; & secundum veteres ipsorum temperamentum dici poterit sanguineo-melancholicum, quod ad studia, opificia, meditationes, ad bellum gerendum, rem nauticā quoque præstantissimū; nam ob lautam diætā sanguinem copiosum & spirituosum generant, frigidior vero aer & humidior robur ingenerat fibris, sanguinemque densat & eam ob causam nationes hæ præ omnibus aliis peculiare quid habent; boni enim sunt milites, opifices, literatores. *Bodinus scribit: Gallos sæpe ab Anglis maximas clades accepisse & pene imperium amisisse & nunquam in Angliam nisi ab incolis accitos penetrare potuisse.* Et Anglicus Martialis canit:

*Anglorum sensit virtutem Gallia semper
Ad Galli cantum non fugit iste Leo.*

Et *Herodianus vocat illos, gentem bellicosissimā atq; avidissimā cædis l. 3. c. 14. §. 14.* Scoti quoniam tam delicato victui non assueti sunt, ut Angli, hinc uti vocantur sunt melancholici in bello strenui & nunquam victi factorum

etorum non minus ac injuriarum tenaces, unde videre est, familias antiquissimas vadimonio mutuo ad difficultates redactas. De ingeniis exercitatissimis Scotorum judicium non erit arduum, qui Bellendenos, Cadanos, Barclajos, Burtanos, Ridæos, Sibaldos, Melinos, Lesleos, Magillos, Neperos & tot alios longe clarissimos musarum alumnos noverit: Buchananum certe nominasse suffecerit, qui solus etiam, si sterilis alias studiorum fuisset patria, illam divino ingenio illuminare potuisset. Asiaticis & Africanis est oryza, ex qua panem conficiunt, frequentissimus cibus, præterea carnibus leviter assatis & dulcibus fructibus utuntur, a spirituoso autem liquore omnes fere abstinent & cum nimius æstus dissipet spirituosos sanguinis partes reliquasque adurat, hinc timidi, subdoli, molles, ociosi, ingenio stupidi, bello inepti & ad servitia aptissimi prædicantur. Silesii, Hungari carne & boni succi alimentis utuntur & aere valde clementi: hinc sanguineorum mores æmulantur, & ad labores militiamq; non adeo idonei sunt.

TH. XXX.

Circa potum, quod ille ipse corpori & animo mutationem afferat, & nostram observationem inferere placet. Constat ex Geographicis à 43 usque ad 50 gradus elevationis poli in Europa vinum crescere optimum, reliqua loca vel propter nimium æstum vel frigore ad proferendas uvas earumque maturationem plane sunt inepta, exceptis Canariensibus insulis. Continentur vero sub dicto hoc districtu tota Hispania, Gallia, Italia, Germaniæ australior pars, Hungaria, Græcia, Notolia, Sicilia, Cyprus & totus Archipelagus, ubi mollissima vina soli & cæli indoles profert. Jam observamus, omnes hos populos qui vino utuntur, longe ingeniosiores esse reliquis omnibus. Nullibi eni-

artes liberales & disciplinarum studia melius floruerunt quam dictis in locis. Vina enim fovēt vires, pituitas extenuant, mordaces curas humanis mentibus infestas abstergunt, vim animo reddunt, spiritualcentiam sanguinis promovent, ingeniumq; acuunt; unde non ineptè vinum poetarum equus dictus est: intelligendū vero id est de moderato usu, non de excessivo. Nihil enim menti & rationi magis nocet & vitiorum dispositionem ingenerat, quam ebrietas ex vino & spiritu vini: fiunt inde temerarii, fallaces, infidi, libidinosi arcanorumq; proditores, & hanc rationem damus, cur ob potum vini & spiritus vini nimium Poloni, Hungari, Tranlyvani, Moscovitæ nec Principibus, nec propinquis fidem fervent & temeritate, arrogantia, fraudulentia Europæ cæteris nationib; sint superiores. Turcæ & Persæ quod non ament rixas & duella, quod nō crudeles sint, sed fideles, honesti, boni, non fraudulentī, maximam partem aquæ potui, simplici victui & quod à vino vel spiritu vini ab tineant, adscribimus. Detestandus etiam mos est in locis septentrioni subjectis, cerevisia, spir. vini & tabaco se inebriare. Nulla autem pestis ingeniis nostris majorq; stupiditas infertur, & ad vitia proclivitas, quam hoc more. Longæviores esse eos quia aqua subtili, & vino moderato utuntur, quam qui cerevisia & spiritu vini, certissimum est, nec eget ulla probatione. Primævi homines ante diluvium præter aquam nihil aliud bibebant & ad extremam senectutem sani robustique degebant. Brachmanes longævi erant, quia abstinebant carnibus & vino. De Indicis eorumque adversus voluptatem variis exercitiis seu Gymnosophistis *Clem. Alexand.* prodidit, non solum à vino aliisq; cibis delicatioribus eos abstintisse sed prorsus, quo omnis voluptatis vim plane intringerent, frequentissima jejunia interposuisse. Voluptati enim

enim per temperantiam optime obviam itur, hinc *Pythagoras* simplicissimum victum discipulis suis commendabat. In hoc omnium carnum esum fuisse prohibitum. *Alexis* apud *Athen.* *Strabo*, *Plutarchus*, *Origines*, *Hieronymus* aliique tradunt.

TH. XXXI.

Cum itaque tanta sit vis aeris, alimentorum solidorum & fluidorum in corpora ingeniaque hominum, facile exinde discimus, bonam diætam, convenientem rerum non naturalium imo medicamentorum usum, ingenii etiam vim mutare posse. Rectissime concludit *Hippocrat.* l. de Diæta 1. §. 32. *Et sane hoc faciens h. e. tali diæta & medicamentis utens, sanior & sapientior anima fuerit.* Et ibid. Sect. 36. §. 33. *Potestq; ex diæta & melior & deterior anima fieri.* Pulcra sunt, quæ scribit in hanc rem *Cartesius* diss. de methodo §. 6. *Animus adeo a temperamento & organorum corporis dispositione pendet, ut si ratio aliqua possit inveniri, quæ homines sapientiores & ingeniosiores reddat, quam hætenus fuerunt, credo illam in medicina quæri debere.*

TH. XXXII.

Ex dictis & adductis hætenus illud concludendum esse arbitror, primo quod animi mores, ingenii vires, propensiones ad vitia & virtutes utique optima ratione ex statu sanguinis, prout differt, temperie mixtione & motu, deduci & explicari posse, adeoque ad hominum affectus exponendos opus esse doctrinæ physicae medicae de natura humana. Secundo discimus ex superioribus, quod veterum explicatio de temperamentis, dum ea distinguunt in sanguineum, phlegmaticum, melancholicum, cholericum & ex quatuor humorum vel elementorum mixtione ea deducunt, nullius sit momenti neque sufficientem, sed naturæ humanæ diversitates ex circulo sanguinis com-

modissime exponendæ sint, qui circulus prout differt respectu sanguinis ut rei mobilis, respectu virium motricium seu spirituum, respectu vasorum quæ viæ sunt motus, respectu fibrarum, quæ instrumenta sunt motus, fit ille vel celer vel tardus, vel temperatus, vel magnus aut parvus, debilis vel vehemens & pro differentia hujus motus differentia inclinationum & morum animo ingeneratur. Tertio ex præcedentibus etiam clarum est, res externas corporeas non passive se tantum gerere respectu animæ nec mere sub imperio ejus esse: sed causas valde activas existere, quæ mirifice ex se & sua natura & necessitate, quadam alterare non modo corporis sed & animi habitum possint, unde exquisita rerum corporearum physica & mechanica scientia non modo ad medicinam rationalem, sed & philosophiam moralem saniolem summe est necessaria, adeo ut medicus hac destitutus pure empiricus voce bono sensu accepta maneat. Quarto: perperam agunt, qui existimant, circuli sanguinis cognitionem ad explicandos mores hominum esse sufficientem & tantum in conjectandis hominum affectibus ad temperamentum respiciendum esse. Nam utut non negemus, naturalium propensionum fundamentum in hac re consistere, attamen cum & educationis, consuetudinis institutionis nec non dispositionis hæreditariæ magna sit in propensionibus corrigendis vis, hinc optime ille facit, qui deditus est studio sapientissimæ doctrinæ moralis, quæ animū hominis cognoscere docet, ut simul ad dictas res attendat & hæc invicem probe conferat; alias in prædicendo & conjiciendo mirum quantum decipietur.

TH. XXXII.

Perspeximus hæctenus fundamentum morum in circulo sanguinis ejusque motu positum esse, jam instituti ratio

tio exigit ut brevissime etiam insinuemus, qua ratione circulos humorū diverso disponat etiam ad ipsos morbos. Et ut exordiamur a cholericis seu iis, qui circulum sanguinis celerem & vehementem habent, constat observatione practica, quod ad morbos similis indolis, nempe cum impetu junctos inclinent, v. gr. ad tertianas continuas intermittentes? febres ardentis biliosas & cholericas, deinde ad inflammationem, pleuritidem, phrenitidem, erysipelata, anginam, ophthalmiam, hæmorrhagias narium, hæmoptysin & inde propullulantem phthisin, hæcticam, inflammationem hepatis, ventriculi, intestinorum? vomitum diarrhœas, colicam biliosam, purpuram, arthriditem vagam, cephalalgiam acutam. Et quoniam in ætate juvenili & virili, item in regionibus præcalidis & australibus, nec non a victu calido & aromatico, vini potu similis motus celer nempe, sanguine injungitur, hinc etiam fit, ut tam ætas juvenilis & virilis quam præcalidum clima & victus similis ad eosdem morbos corpora disponat.

T H. XXXIII.

Melancholici, in quibus sanguis crassus difficulter circulatur, propendent ad morbos chronicos, qui a tali causa toventur, nempe tardiori sanguinis per caput viscera & abdomen progressu; ad malum hypochondriacum, obstructions hepatis & lienis, glandularum viscerum obstructions, scorbutum, ulcera, alvi adstrictionem, calculum, podagram fixam & nodosam, melancholicam, hæmorrhoides cæcas & suppressas, hemicraniam, icterum nigrum, siccam scabiem, herpetem, pathemata hysterica, spalmodica dispositi sunt, & iisdem quoque morbis afficiuntur septentrionalium regionum incolæ atque provectioris ætatis, nec non qui victu duro crassoq; utuntur, acidisque delectantur.

T H. XXXIV.

Sanguinei ob temperatum sanguinis motum, victum laudabiliorem, sedentariam vitam variasque voluptates colligunt sibi excessivam sanguinis copiam, quæ non sufficienter moveri potest præsertim cum præditi sint ut plurimum habitu corporis laxiore spongiosiore, vasorum multitudine exilitate atq; fibrarum musculosarum laxitate, hinc sanguinis stagnationes fiunt in illis, incurrunt inde inflammationes nempe ophthalmiam, pleuritidem, nephritidem, peripnevmoniam, empyemata, abscessus, apostemata, narium hæmorrhagiam, phthisin, doleres lumborum, fluxum hæmorrhoidalem, dolores ex calculo articulorum, cephalalgias, odontalgias, otalgias scabiem humidam, febres sanguineas synochas apoplexiam & asthma. Et consimiles quoque affectus conspiciuntur in iis, qui laute & intemperantius vivunt, temperatasq; regiones incolunt.

TH. XXXV.

Phlegmatici, quorum sanguinis motus, debilis, languidus & quibus serū magis quam sanguis in venis custoditur ad catharros, rheumatismos, coryzam, alvi fluxum, ἀπεψίαν, passionem colicam, sphacelum, cachexiam, anasarceam, hydropem ascitem, febres quotidianas, catharrales, putridas, verminales, petechiales, animi deliquia, apoplexiam pituitiosam, paralyfin, glandularum tumores, defluxiones serofas, epiphoram, & fluxiones oculorum, genitalium putredinem, gonorrhæam, fluorem album valde sunt proclives. Correspondet hic ætas puerilis, aer valde humidus, cælum densum crassum, vaporibus repletum, tempestas diuturna humida & otiosa vita.

TH. XXXVI.

Clarissime perspicimus ex dictis, morborum dispositionem atque fundamentum petendum esse ex hominis natura

natura vel temperamento seu rectius mechanismo corporis sive clarius ex circulo sanguinis. Verum enim vero reponere quis posset, quod plures dentur homines, qui tali temperamento præditi sint, & raro tamen quis inveniatur, qui tali malo corripiatur. Cui dubio respondemus, quod temperamenta quidem disponant ad morbos hos, exinde tamen minime sequi, ut causæ sint proxime, quas presso pede sequi debent effectus. Una vero causa remota, quæ disponit corpus, non sufficit, sed plures simul conspiciunt necesse est in eundem effectum. Quapropter si quis cholericus constitutus sit in ætate puerili, non incurrit hos morbos, si quis fuerit in ætate juvenili, non utitur vero aere calido & à cibis calidis abstinet, neque tum incurret morbos dicti temperamenti, quod si vero dicto temperamento clima calidum, æstus, ætas juvenilis calidorumque usus associantur, tunc non evitabit morbos, qui adscribi solent huic temperamento.

TH. XXXVII.

Postremo ex omnibus quæ attulimus, clarissimum jam erit, differre quoque pro natura locorum, temperamentorum victus genera medicinæ & aliud opus esse in nimia sanguinis copia in ejus motu præcipiti & vehementi, in tar- do & debili & aliud in Gallia, aliud in Svecia, aliud in Germania. Aliter modo medicina tractandi sunt, qui duro & crasso cibo, aliter, qui lautiore victu fruuntur: unde patet, eos qui medicinam universalem crepant, non intelligere naturam artis nostræ, sed inter ignorantes & deceptores numerandos, utpote in eo artis & scientiæ nostræ indoles posita est ut distinguam⁹ naturas hominum, morborum causas, re-

mediorum vires & pro horum differentia prudenter ordinemus & dirigamus eorum usum, plura de hac materia alia vice Deo largiente vires expectari possunt.

S. D. G.

Præclarissimo Dn. THOMAE KENNEDY,

Scoto Britanno, S. P. D.

JO. SAMUEL STRYKIUS.

ITa ergo ius fasque postulabat, ut honores dudum promeriti, tandem Tibi solemniter & cum gratulationibus debitis conferrentur. Scilicet non satis Tibi erat genus trahere ex illustri celebrique inter Britannos stemmate, oportet enim hominem ingenium non aliorum radiis coruscare, sed propria virtute ostendere se non indignum esse & degenerem magnorum parentum & proavorum filium. Hoc cum animum Tuum stimularet, noluisti in patriis finibus subsistere, sed externos etiam visitare, & quicquid sapientiae & eruditionis habet cultior orbis, peregrinando per varia Regna & prouincias, ipse oculis perlustrare & in penum colligere. Laudo propositum, & cum nunc Tibi honores publice conferantur, gratulor Tibi ex animo, de tam felici studiorum, Tuorum successu. Faxit Deus, ut hoc industriae Tuæ præmium sit proœmium maiorum adhuc dignitatum in ipsa patria impetrandarum, omniaque Tibi cedant feliciter! Dabam in Regia Fredericiana mense Junio.

CLARIS-

* (35) *
CLARISSIMO DN. KENNEDY,

Nobili Scoto,
P R Æ S E S.

Sapientissime scribit Celsus in præfatione: Verum est ad ipsam curandi rationem nihil plus conferre quam experientiam. Itaq; naturæ rerum contemplatio, quamvis non faciat medicum, aptiorem tamen medicinæ reddit. *Utpote non negandum, observationem attentam rerum & effectuum circa corpus humanum animam esse imo caput praxeos medicæ si tamen absq; comitatu rationis & demonstrationis scientificæ est, certitudinis omnis expertus existit. Medicum enim Philosophum Hippocrates desiderat, & philosophiæ sororem medicinã non sine ratione dixerunt veteres, qui σοφὸς vocarunt medicos. Et olim semper sapientiæ pars habita est medicina. Nam miser est ille medicus, qui non novit prudenter de doctrinis dubitare, res distinctas separare, & conclusiones ex claris atq; perspicuis principiis apte derivare. Miser est ille medicus, qui non est physicus, & qui non effectuum, quos activissimæ res naturales corpori humano adferunt, rationes ex mechanicis anatomicis chymicis principiis solidas reddere novit. Felix ille medicus, qui hominum adfectus atq; propensiones ex corporis habitu sanguinisque indole perspicere & suos proprios adfectus nosse, & ratione atq; diæta temperare atq; corrigere scit. Felix ille etiam est, qui prudentia utitur in rebus gerendis, in conversatione cum tot dissidentibus hominum ingenis. Falluntur itaq; illi vehementer, qui perfecti medici persuasionem sibi imbiberunt, quando in academiis praxeos præcepta tantum addidicerunt ad lucrum faciendum. ii vitam politicam postmodum ingredientes, spe & fortuna sua mirum in modum frustrantur. Tu, Nobilissime Scote, aliter rem tractasti; non voluisti cruda studia*

in forum medicum propellere, sed prius elegantiores literas & philosophiæ præcepta magna cū ardore atq; studio agitasti. Neq; contentus tantum iis, quæ domi sunt, multas peregrinas nationes & gentes visitasti, adeo ut doctrinas, & mores diversarum gentium cognoscere allaboraveris. Per tres ferme annos integros hic commoratus es, & vehementer nobis probasti ingenium tuum satis acutum atq; sagax. Spectatissima quoq; nobis fuit tua indoles candoris, constantiæ, & gratitudinis laude conspicua, quas virtutes in omnibus maxime auditoribus desideramus atq; permagni facimus, unde etiam promeruisti laudatissimorum virorum favorem. Tu purus & vacuus a præjudiciis prudenti cum dubitatione atque propria veri inquisitione dissidentes etiam opiniones in explicanda doctrina medica percepisti, quod selectorum tantum ingeniorum proprium est. Assidua & strenua diligentia res tam curiosas quam utiles spectasti, & omnia ea, quæ a genuino artis filio exquiri possunt perfecisti, unde etiam majori cum laude atq; approbatione capis honores, quos, plures nimis præcipitanter ambiunt atq; capeffunt. Hi ut tibi cedant in emolumentum saluberrimum, rei publicæ commodum atq; salutem, Deum ter optimum maximum ceu omnis boni largitorem enixe precamur.

GEORGIUS ERNESTUS STAHL, D. P. P.
 NOBILISSIMO DN. CANDIDATO
 S. P. D.

Quantum commodi è prudente conversatione atque commercio cum peregrinis gentibus nanciscantur diversorum populorum Viri, utineminem latet, ita non ultima est laus, & decus sane non postremum, si quantum utili-

utilitatis ab hoc convictu cum exteris sibi ipsis acquirunt, tantum etiam decoris sibi inter illos concilient & acquirant, honesta & ingenia vivendi ratione. Certe enim verax & infucatum testimonium, etiam procul à patria (ubi alias minus noto esse liceat, & ubi simulatæ virtuti nulla sit spes affectandæ mercedis,) exhibitæ bonæ indolis & exercitæ sinceræ virtutis, ubi vis gentium non magis bonam existimationem, quam applausum atque benevolentiam promeretur. Sane vero Tu Nobiliss. Dn. Candidate decenter hoc negotio functus es, qui patria digressus, multorum mores hominum cognoscere, & urbes visere non solum cordi habuisti; sed etiam utilitati Tuæ, prudentiæ & eruditionis farraginem inter exteros conquirere, vigili studio connixus es. Ut de Te confidenter judicem, quod etiam alibi locorum non magis utilitati tuæ invigilare, quam virtutem colere, & bonæ famæ atque existimationi studere, antiquissimum habueris, impetravit à me Tua, jam tertium annum, apud Nos servata vitæ ratio; ubi cum indefessa assiduitate, studium cui animum applicuisti Medicum, digne excoluisti, junxisti consortium cum honestis Viris, & erga tales ingenua modestia talem Te gessisti, ut Tibi, studiis tuis, imò honori tuo, animis ex officiis favere non potuerint negligere. Affectus ita es, una cum bona existimatione etiam laude dignissimam in medica arte eruditionem, atque tam judicandi quam agendi dexteritatem. Quarum verum intuitu, cum animum adjeceris ad Praxin ipsam exercendam, eoque nomine Jura, Privilegia & Honores, huic proposito viam planiorem sternentes, & legitime petieris, & ex merito impetraveris, non possum, quin Tibi gratuler, & macte esse virtute jubeam. Perge, & Arti, & Virtuti, gnaviter operari, ante
omnia

omnia vero rebus gerendis Pietatem adhibere & Benedi-
 ctionis divinæ præsidium assidue invocare: ita nunquam
 fiet, quin felicitate, honore, honestis vitæ subsidiis, con-
 stanti animi tranquillitate, & inconcussa *ἀνταρκεία*, potia-
 ris, imo fruaris. Opto ex animo, *εὐπράττειν καὶ εὐχαίρειν.*
 Dabam è Musæo d. 16, Junii MDCCV.

VIRO
SUMME REVERENDO ATQVE MAGNIFICO
DN. DANIELI ERNESTO
JABLONSKI,

Sacræ Regiæ in Prussia Maieſtati Concio-
natori Aulico, a Sacris Eccleſiarum unitarum fratrum
Bohemiæ per majorem Poloniam & Pruffiam Seniori.

FELICITATEM.

DUO requisita, quæ maxime mortalium rationes
colluſtrant, conſpicuasque reddunt, ſunt pru-
dentia & doctrina, prius benignæ naturæ do-
num naturale audit, poſterius adventitium di-
ligentiæ propriæ debetur, natura alias optima ſine do-
ctrina in tenebris verſaretur: Tertium requiſitum, quod
priora perficit, ſummumque culmen attingere facit, eſt
pietas: Hæc omnia in Viro maxime reverendo adeo con-
ſpicua, ut optimum Regum, donum de cælo collatum
donum in Proteſtantium ſolatium Te eligere præ multis
inducerent, ut præeſſes non ſolum eccleſiæ, ſed quod ma-
gis, ipſius Principis inſtructioni, a quo felicitas cum ſta-
tus tum Eccleſiæ maxime dependet, doctrina ergo pro-
funda & multiplex, non ſolum in ſacris, quod proprii
fori eſt, ſed in phyſicis, mathematicis, politicis, hujus di-
ſputationis inauguralis de Temperamentis & moribus
gentium optimum reddidit iudicem. Ignoscas ergo
quod

quod ego in ultimis Europæ partibus degens, hic ad celebrem Academiam Fridericianam filo providentiæ ductus, hæc schediasma Tuo Nomini, tanquam grati animi monumentum humiliter dedicarem, quum multis nominibus me Tibi obstrictum fateor, quum honorificis literis ad Celeberrimum Dn. Hoffmannum Præsidentem me instruxeras, qui me ineffabili favore, multisq; beneficiis ad hunc usque diem Tui gratia dignatus est. Accedit quoque amor patriæ, quum sancta providentia ita disponente, quod uxor Viri Reverendissimi originem ducat ex honorabili familia Scotorum nomine Alexander insignita, vix duobus milliaribus distante ab illo loco, ubi ipse natus fui, ex qua nobili familia prognati sunt varii, & doctrina, militia, pietateq; conspicui. Conservat Supremū Numen Virum summe Reverendum in longævos annos, Regi fidelissimum subditum, Ecclesiæ utilissimum organon, Familiæ & patriæ decus, meq; humiliter commendans favori, semperque honori ducens, quod sim

SUMME REVENDE VIR

obsequentissimus cliens

THOMAS KENNEDY.